

ŽÍTKOVÁ

Obec Žitková patří do CHKO Bílé Karpaty a národopisného regionu Moravské Kopanice. Je typickou kopaničářskou obcí s roztroušenou zástavbou. Obec má okolo 270 obyvatel.

HISTORIE

Velmi rozlehlá kopaničářská obec vznikla po roce 1750. Známa svými bohyněmi (čarodějkami), které zde věštily. Obyvatelé se živilí pastevectvím a domácí výrobou dřevěného nářadí, část odcházela za sezónními pracemi.

Základem pro název obce bylo slovo Žítek neboli život, který musel být obnovován na tomto území často pustošeném válkami. Tak vznikla Žitková při hranici se Slovenskem.

Minulost Žitkové, jakožto pohraniční oblasti, byla poznamenána mnoha boji - zejména při nájezdech Tatarů, Hunů a Kuruců v 16. - 17. století. Lidé zde žili skromným životem a tvrdě pracovali, aby si zajistili obživu ze zemědělské činnosti. Dařilo se pěstovat zejména rež neboli žito seté, pšenici a oves. Nechyběly samozřejmě ani okopaniny a vůbec zelenina všeho druhu.

Do roku 1948 nebyla v obci zavedena elektřina, do roku 1950 také nejezdil do obce autobus. Tohle však je dnes již minulostí. Návštěvník Žitkové však stále může najít soubor původních domů. Kromě krásné přírody s chráněnými orchidejovými loukami je tu také přírodní koupaliště. Na nejvyšším vrcholu Lokov prý dříve stával hrad, který se ale propadl do bažin. Jiný hrad - dřevěný Kubáň - vyhořel. V oblasti zvané Hutě zase stávala sklárna, ta však byla v 18. století zničena v průběhu válek. Přesto však duch původní Žitkové je stále patrný. A je proto dobře, že pro udržení tradic nebyla v 70-tých letech zalesněna a naopak se do svých rodných stavení někteří majitelé zase navrátili.

ZAJÍMAVOSTI

Etnografický subregion Moravské Kopanice

Zeměpisné vymezení:

Svébytnost oblasti předurčila především její geografická poloha. Uvedené obce leží na svazích a v kotlinách Bílých Karpat. Z východní strany je území uzavřeno státní hranicí, z ostatních světových stran je ohraničeno hřebenem Bílých Karpat, takže celé území je svými průsmyky otevřeno na Slovensko, kam má i vodopisný spád. Vlivem této jakési izolovanosti se v oblasti udrželo mnoho projevů lidové kultury déle než v jiných moravských regionech.

Historicko-národopisné vymezení:

Z hlediska osídlení jsou dle písemných dokladů nejstarší obce Strání (12. stol.) a Starý Hrozenkov (13. stol.). Obec Březová byla založena až ve století 17., ještě později byla osídlována úbočí Bílých Karpat, kde postupně vznikaly z dvorcových rozptýlených usedlostí kopaničářské obce Lopeník, Vápenice, Vyškovec a Žitková.

V oblasti zřetelně vystupují tři administrativní a kulturní centra položená v horských průsmycích, kterými jsou Strání, Březová a Starý Hrozenkov. Byť spolu sousedí, jejich jistý komunikační odstup a zejména oddělené farnosti způsobily v minulosti i jisté rozdíly kulturní. Každá obec má svůj kroj i nářečový dialekt.

Lidová architektura:

V místech vymýcených a vypásaných lesních pasek byly neplánovitě založeny Vyškovec, Žitková, Lopeník. První osadníci přišli z hlavního masivu Karpat (kočovní pastevci) a přinesli s sebou i svéráznou architekturu. Typickým znakem pro oblast je rozptýlená zástavba jednotlivých usedlostí na úbočích kopců. Jedná se o přízemní dvorcovou kopaničářskou usedlost. Prvními stavbami byly dřevěné sruby s jednou či dvěma místnostmi obklopené hospodářskými stavbami. Obytný dům měl stěny z neotesaných roubených trámů. Z protipožárních i estetických důvodů byl omázan hliněnou omítkou obílenou vápnem. Teprve od poloviny 19. století zde vznikaly usedlosti stavěné z nepálených cihel (kotovic), ovlivněné slováckou architekturou. Z hospodářských budov se dodnes zachovaly samostatně stojící roubené stodoly. Stavení byla kryta slaměnými došky, dnes většinou pálenou krytinou.

Lidový oděv a kroj:

Kroj této oblasti je jedním z nejlépe zachovaných na Moravě. Obsahuje jinde dávno zaniklé krojové součásti.

Ve Strání se nosí tzv. kroj straňanský, zajímavý starobylou konstrukcí rukávů a zachováním ženského rubáče v jeho původní formě. V Březové a Lopeníku se nosí kroj březovský. Ve Starém Hrozenkově a okolních obcích nádherně ručně vyšívány kroj kopaničářský. Muži i ženy si zde na nohy navlékali pletené pančuchy s barevnými vzory a kožené krpce, které upevňovali černými řemeny nebo vlněnými tkanicemi (ovlaky). Jako součást ženského kroje se zde zachovala tzv. "leknica" - starobylý princip sešití bílé sukně dohromady s plátěným geometricky vyšívaným živůtkem. Kolem pasu si vázaly červený vlněný pás (sak) se štrápci, pletený zvláštní technikou. Pro muže jsou typické houněné bílé nohavice, černě nebo modře šňurované na stehnech a postranních švech. Soukenná kordula sahá přes pas a je červenožlutě šňurovaná a vyšívaná. Na hlavě nosí kulatý klobouček s krátkou, mírně ohnutou stříškou střídě zdobený húsenicí.

Lidová píseň a muziky:

Z celého širokého spektra lidové kultury vyniká nejvíce lidová píseň, která se v této oblasti zachovala až téměř do našich let v překvapivém rozsahu, přičemž její vyhraněnou podobu představují především lidové balady. Taneční písně doprovázel hrou na gajdy gajdoš, později gajdošská muzika, nebo malá hudecká muzika ve složení dvoje housle a malá basa.

Lidové tance:

V oblasti od Žitkové až po Lopeník se až do našich let dochoval dynamický točivý tanec zvaný hrozenký. V každé osadě se tančil trochu jinak a vznikaly zde i jeho různé místní varianty (žitkovská obtáčaná, lopenická dúpaná). V Březové se tančil tanec březovská, nazývaný také hodová - sedlácká. Ve Strání byl zase nejrozšířenějším tancem straňanská. Všechny tyto točivé tance byly velmi podobné, tančily se v párech za zpěvu nebo předzpěvování řady písní.

Kromě točivých tanců byly v oblasti oblíbené i tance figurální (šátečková, zahradnická, šotyška, reznická, ...) nebo taneční hry (ovčák, holúbek). Chlapci tančovali tanec palicový, při kterém předváděli svoji obratnost. Místně je doložen i zbojnický tanec.

Ze slovenské strany pronikl na Kopanice čardáš, který se zde rozvinul do několika regionálních podob a variací ovlivněných domácími tanci. Zajímavé je, že verbuňk jako typický slovácký tanec v tomto regionu úplně chybí.

Nejvýznamnějším tancem ve Strání je mečový fašankový tanec podšable, který se tančil při masopustní obchůzce v každém domě.

Literatura:

Národopisné regiony Čech a Moravy

Kaple Panny Marie Kopanické

TURISTIKA

Přírodní rezervace Hutě

Základní údaje: Území se nachází v severovýchodní části katastru obce Žitková na levém břehu Mandaského potoka, k.ú. Žitková, V: 12,2291 ha, n.v.: 450-540 m.n.m., Z: Vyhláška Okr. úřadu v Uh. Hradišti ze dne 1.8.1991.

Motiv ochrany: Členité svažité území s bývalými pastvinami prostoupenými rozptýlenou zelení, mokřady, pramennými vývěry (pěnovcové luční prameniště) a lesíky. Výskyt ohrožených druhů živočichů a rostlin

Geologie, půdní poměry: Geologickým podkladem je karpatský flyš s půdou jílovitohlinitou až hlinitou.

Botanika: Společenstva rostlin tvoří pestrou mozaiku suchomilné, mokřadní a ekotonální vegetace. Z ohrožených druhů rostlin se zde vyskytuje např. vstavač kukačka, vstavač vojenský, prstnatec bezový a májový, pětiprstka žežulník pravá a horská, hlavinka horská, krušík bahenní, hořeček žlutavý a brvitý. Jedná se o historickou lokalitu (moravská strana Včího vrchu - S. Staněk) pro Bílé Karpaty vyhynulých druhů orchidejí - vstavače štěničného a švihlíku krutiklasu, které by zde mohly být znovu nalezeny.

Zoologie: Z entomologického hlediska lokalita cenná výskytem perleťovce dvouřadého na SZ hranici rozšíření v Evropě, dále kovolesklec *Chrysaspidia chryson*, přástevník angreštový, ohniváček modrolesklý a černočárný.

Z významnějších druhů ptáků se zde vyskytuje datel černý, holub doupňák, holub hřivnáč, pěnice vlašská, pěnice černohlavá, pěnice pokřovní, budníček menší, pěvuška modrá, červenka obecná.

Na lokalitě je velmi bohatá a zachovalá fauna měkkýšů, mimo jiné zde byl objeven nový druh slimáka pro Českou republiku, podkornatka *Lehmannia nyctelia*. Byla zde zjištěna také populace měkkýše vrkoče bažinného (*Vertigo moulinsiana*). Jedná se o první nález v CHKO Bílé Karpaty a přítomnost tohoto druhu dokládá vysokou zachovalost tohoto území.

Lesnictví: Na lokalitě je několik menších lesíků tvořených bukem, dubem a habrem. Louky jsou porostlé rozptýlenou zelení s hlohy, růží šípkovou, osikami, břízami.

Přírodní rezervace Pod Žitkovským vrchem

Rozloha 16,05 ha

Lokalizace: asi 500 m SV od Žitkové, od kóty 699 Žitkovský vrch.

Komplex luk a pastvin s rozptýlenou zelení, ve kterém se střídají společenstva mokřin, lesních okrajů i sušších stanovišť.

Původní společenstva zde zůstala zachována jen v malých enklávách na okrajích a lze zde najít prstnatec bezový a májový, vstavač kukačku, hořeček brvitý. Oblast je však ohrožena náletovými dřevinami. (Bílé Karpaty)

Bývalé pastviny s rozptýlenými lesíky na severovýchodním svahu Žitkovského vrchu (669 m n. m.), Krajinářsky velmi hodnotný rozsáhlý komplex luk a pastvin s rozptýlenou zelení, ve kterém se střídají sušší stanoviště, mokřady i stromová zeleň.

k.ú.: Žitková
výměra: 16,05 ha
nadm. výška: 480 - 620 m
vyhlášeno: 1982

Geologie - Území budují sedimenty svodnického souvrství bělokarpatské jednotky magurského flyše s převahou vápnatých prachovitých jílovců (spodní paleocén-svrchní křída). Antropogenní ovlivnění reliéfu podmínilo sesuvnou činnost a vychází z hospodářské činnosti obyvatel. Na svahových sedimentech vznikla kambizem typická, na vlhčích stanovištích kambizem pseudoglejová.

Květena - Na sušších místech se objevuje krátkostébelná vegetace svazu *Violion caninae*, s ostřicí kulkonosnou (*Carex pilulifera*), ostřicí bledavou (*Carex pallescens*), bikou mnohokvětou (*Luzula multiflora*), bikou ladní (*Luzula campestris*) a bikou bělavou (*Luzula luzuloides*). Územím protéká několik pramenných stružek, v jejichž okolí najdeme mokřadní vegetaci svazu *Calthion* s pcháčem potočným (*Cirsium rivulare*). V rezervaci bylo zaznamenáno celkem 240 druhů, ze vzácnějších se zde dosud roztroušeně vyskytují prstnatec bezový (*Dactylorhiza sambucina*), prstnatec májový (*Dactylorhiza majalis*), vstavač obecný (*Orchis morio*), hlavinka horská (*Traunsteinera globosa*), pětiprstka žežulník (*Gymnadenia conopsea*), lilie zlatohlávek (*Lilium martagon*), tolije bahenní (*Parnassia palustris*), mečík střechovitý (*Gladiolus imbricatus*) a hořec brvitý (*Gentianopsis ciliata*).

Zvířena - Kromě motýlů typických pro karpatské louky zde žije také dlouhozobka chrastavcová (*Hemaris tytius*). Z fytofágních brouků stojí za zmínku výskyt nosatců *Alophus weberi*, *Donus intermedius* a nosatčíka *Apion interjectum*. Z významných druhů ptáků zde žije chřástal polní (*Crex crex*).

Využití - Lokalita byla původně využívána jako jednosečná louka, po první seči extenzivně spásaná. V době kolektivizace se zde intenzivně pásly ovce. V roce 1989 byla většina lokality pohnojena. Značná část území nebyla do poloviny 90. let kosená, místy byla jen výjimečně přepásána ovce. Na těchto plochách je luční porost značně degradovaný, citlivější druhy z něj vymizely. Do rezervace se navíc začal šířit nálet dřevin. Kvalitnější vegetace se zachovala pouze na okrajích remízků. V roce 1997 bylo obnoveno kosení podstatné části území a je připravována likvidace náletu.

Cyklotrasa Přírodou Bílých Karpat

Tato středně obtížná trasa vede od jihu po severní výběžek Bílých Karpat a umožní vám poznat členitou karpatskou krajinu s listnatými lesy a háji, pastvinami, květnaté orchideové louky, typické kopaničářské obce, sady s původními starými odrůdami ovoce, vzácné a chráněné druhy živočichů a rostlin. Trasa začíná ve Strážnici a pokračuje do Valašských Klobouk.

Vedení trasy:

[Strážnice](#)

[Radějov](#)

[Kněždub](#)

[Čertoryje, Národní přírodní rezervace, Kněždub](#)

[Hrubá Vrbka](#)

[Velká nad Veličkou](#)

Zahrady pod Hájem

Jazevčí

Búrová

Porážky

Velká Javořina

[Strání](#)

Nová hora

[Lopeník](#)

[Starý Hrozenkov](#)

[Žitková](#)

[Bojkovice](#)

[Luhačovice](#)

[Valašské Klobouky](#)

Naučná stezka Moravské Kopanice

Příroda, lidová kultura a historie v okolí Starého Hrozenkova a Žitkové.

- Starý Hrozenkov > Žitková
- délka 14 km
- 14 zastavení
- vhodná pro pěší i cyklisty

viz naskenovaná příloha – *NS Moravské Kopanice*

NS Okolo Hrozenkova

Starý Hrozenkov – Vápenice – Vyškovec – Žitková – Starý Hrozenkov

Bohyně v Moravských Kopanicích

Obec Žitková patří společně s obcemi Starý Hrozenkov, Vápenice, Vyškovec a Lopeník do svérázné příhraniční oblasti - Moravských Kopanic. Specifickou zvláštností tohoto drsného kraje jsou bohyně, místními nazývané také čarodějnice.

Literatura

JILÍK, Jiří: *Žitkovské bohyně: po stopách lidové magie v Bílých Karpatech*. ALCOR Puzzle 2006

BARTOŠ, František et. al.: *Žitkovské čarování: po stopách lidové magie v Bílých Karpatech II*. ALCOR Puzzle 2006

kontakt na obecní úřad:

Žitková 50
687 74
tel., fax: +420/572 696 301
e-mail: ou-zitkova@iol.cz

ZDROJE

www.zitkova.cz

www.mikroregion-bojkovsko.cz

Zlínský kraj, města a obce zlínského kraje – vydavatelství Proxima Bohemia s.r.o

LITERATURA

BARTOŠÍKOVÁ, Alena- HOLEČKOVÁ, Marie: *Za studánkami Bílých Karpat*. Nakladatelství MH 2006, s. 48-59

Průvodce po Čechách, Moravě a Slezsku: Slovácko – Uherskohradištsko. Soukup & David 2006, s. 82

SIROVÁTKA, Oldřich: *Lidové balady na Slovácku*, sv. 2. Práce Slovákého muzea, Uherské Hradiště 1965

JILÍK, Jiří – Moarch „Miško“ Eveno: *Rebelové proti všednosti*. Ottobre 12, 2003
POPELKA, Pavel: *Příběhy v písních vyzpívané – lidové balady z moravských Kopanic*. Moraviapress, a. s. 1995

Alena Bartošíková: Příběhy z Kopanic, nakladatelství Moraviapress Břeclav v roce 2005 (Kdyby hory uměly mluvit...Bohyně – vědomkyně, A poslední je o policajtech, Jak se ztratila sviňa, Jak si vdova usmířila meluzínu)

RNDr. KUČA, Pavel - RNDr. MÁJSKY, Jozef - Ing. KOPEČEK, František - RNDr.
JONGEPIEROVÁ, Ivana: *Chránená krajinná oblasť Biele/Bílé Karpaty*. Ekológia 1992